

פצצות מילוליות: תופיה דוס באשא (עומד מימין), מגדולי עורכי הדין המצריים, מתווכח עם התובע הכללי המצרי הראשי (עומד משמאל) שלקח בעצמו לידיו את ניהול המשפט. ואוס-הגנה של דוס ערך שלש שעות ועורר בזמנו הדים רבים במצרים ומחוצה לה.

גם יחד, התמסר ללימודים בפקולטה למדעי המזרח של האוניברסיטה. "במזרח אנו חיים, במזרח עתידנו, את המזרח עלינו לדעת!" אמר. הוא לא ידע כי באותה שעה ממש התווכח צעיר לא מוכר לו, בשם אליהו חכים, עם בעל בית-קפה ערבי בחיפה.

של משפחת-עשירים ספרדית. יליד בירות שגדל בארץ, רגיל למותרות והדור בלבוש, ספורטאי של מכבי ואדם מצוי בנשיות ריקודים. כמו רבים, הצטרף למחתרת. אולם המחתרת שבתה. ימי הפילוג הרסו את הארגון. אליהו, יחד עם חבריו, הסתובבו ברחובות חיפה, הסיגריה בפה, התגעגעו לפעולה. היא לא באה.

הוריו ידעו שהוא חבר המחתרת. הם שמעו על הריגת שטרן, מאסר האחרים. הם דאגו לחיי בנו. פתרונו: שרגייס לצבא הבריטי. שם ימצא מוצא לתאחזת הפעולה שלו, יהיה רחוק מן הפיתוי. לבסוף נכנע להם אליהו, בניגוד לרצונו.

אולם בצבא באה החרטה. חבריו יחשבוהו לפחדן, לעריק. הארגון התאושש מחדש, ואילו בצבא מצא רק חיי בטלה. ביום בהיר אחד חזר הביתה, השליך את המדים לפניה, לבש את בגדיו האזרחיים. הוא ירד למחתרת.

כעבור כמה ימים הופיעה מודעה בעתון: "אליהו, בוא הביתה, הוריי חזרו ממצרים ורוצים לראותך!" אולם אליהו לא חזר. הוא נקרא עתה "בני", והוא השתדל בכל כוחו להחזיר את כבודו בעיני החברים, שחשבוהו לבן-עשירים רכרוכי. הוא פעל בפעולות קטנות, חי בתנאי רעב, למר לקלוע, עמד בתצפיות, עסק באוסף ידיעות. אט-אט רכש מחדש את אימון האחרים. בשעת ההתנגשות הגדולה בחיי הארולד מקמיקל, ערב צאתו של זה מן הארץ, עמד אליהו חכים בראש סלע, ירה על המכונית שירדה בכביש התלול תלאביב. ירה — והחטיא.

עתה ירד מצרימה. הוא התבסס במקום, ערך תצפיות קפדניות, הכין את הפעולה. אולם סיטנר הגיע למסקנה שאיש אחד לא יספיק, דרש בארץ כי יישלח איש שני. שמיר השקיף סביבו. מבטו נתקל בצעיר יפה, בעל פנים מערבות, אינטליגנטי, משי כיל, שהיה בשעתו אחד מפקדיו בפלוגה ח' של אצ"ל —

האיש השני

אליהו בית-צורי היה טיפוס שונה מאד מאלהיו הראשון. הוא היה כמעט ארכי טיפוס של צבר בן-דורו.

בנו של איש שעלה מרוסיה לפני 50 שנה, מנהל הדואר בטבריה, הכיר אליהו בן ה-22 עוד בנעוריו ערבים רבים שביקרו ביתו. בחזור ומשפחה תלאביבה למד בגימנסיה. סימן-הדרך בחייו, כמו בחיי כה רבים מבני-דורו, היו מאורעות 1936. אליהו התגייס לאצ"ל.

חיש מהר נפצע בפעם הראשונה — הוא נכוה קשה משנשלח לשרון אוטרי בוסים בפעולות אצ"ל נגד מבצת כופר-הישוב*. הוא הראה בגאווה את הצלקות הרבות. הפך מדרך בארגון התאיס הלאומיים, תנועת-נוער שהוקמה על-ידי אצ"ל בשעה שהארגון הסתכסך עם בית"ר.

כרבים מבני-המחתרת, נזח את לימודיו על-אף רמתו השכלית הגבוהה, פרש מן הגמנסיה, אך השיג תעודת-בגרות בכוחות עצמו. בבית לא ידעו אם עזר חבר המחתרת או לאו. אליהו לקח את אחיו הצעיר לשייט בירקון, השתתף במישחקי הילוד-חייב. שלוש אחיותיו העריצוהו. אביו, שהתאלמן, מכבר, חי רק למענו.

כשחל הפילוג הגדול, פרש בית-צורי בבחילה. כרבים אחרים, משתי המחתרות

התמונה ההיסטורית: "מילה אחת, אדוני השופט!" מבקש אליהו חכים (עומד), לפניו, נשען על מעקה התא, אלו בית-צורי, ששמר על שלוות-נפש עילאית משך כל זמן המשפט.

מכה קצוות עיזם: המשפט בקהיר משך את העיתונאים המפורסמים ביותר מארצות רבות, ובעיקר עיתונאים אמריקאיים, שהפכו בו תועמלנים נלהבים לארץ-ישראל העברית. גם חנות שדור אמריקאית המיטה סופר מיוחד לקהיר, כדי לתקליט את מהלך המשפט.

סולדת ההגנה: עורך-הדין עבד אל-פתאח אל-סאידי ביי (עומד, במרכז) טניגורו של אליהו חכים, בהתחלת נאום ההגנה. הוא היה לפני כן נשיא בית-הדין העליון המצרי, נתמנה טניגור מטעם בית-המשפט ללא תשלום. בתא יושבים בית-צורי (שני מימין) וחכים (שני משמאל).

אמר לו: "אין ריב בין יהודים וערבים. האנגלים המסכסכים והמסיתים. עלינו להתאחד ולזרוק אותם מכאן, ואז נסתדר בינינו..."

אצל חכים, איש המעשה, היה זה אינס טינקט פשוט, בלתי-מגובש. אצל בית-צורי הפך הדבר לראשיתה של אידיאולוגיה. ידיו דו הטוב ביותר היה אחיו של יוצר כת הכנענים, המשורר אוריאל שלח ("ההונתן רטוש"). אליהו בית-צורי לא הפך כנעני, אך הוא קיבל דיעה שנולדה או בחוגים רבים: שהעם העברי החדש הוא עם שמי, בעל שרשים בתרבות השמית, שותף-גורל של העם הערבי, חייב להשתלב בחיי המרחב וללחום לחרות כל עמיו נגד השלטון הזר.

אצ"ל התארגן מחדש. אליהו חזר אליה, עבר קורס מפקדים. אולם רוחו לא היה שלם עם אצ"ל ומסורותיו. נאילו האוניברסיטה לחצה עליו להתגייס לצבא הבריטי השנוא. הוא מצא מוצא משתי הצרות, וגם מבעית הפרנסה: בהצטרפו לשרות המדינות הבריטי, ש-עביר אותו לסביבה ערבית ליד ג'נין.

שם הפך בית-צורי מיד לגיבור של הפועלים הערבים, מנהיגם נגד המנהלים הבריטיים. אולם גם האנגלים חיבבו את הצעיר שדיבר אנגלית כמו ערבית ועברית. החזיק בין חפציו את ספר השירים של קיפלिंग, ידע להרצות על ההיסטוריה של בריטניה. הם לא יכלו לדעת כי ידעיה זו תעזור לו, ברבות הימים, להסתמך על משוררים בריטיים באום ההגנה שלו במשפט רצח מוין. כשעזב אליהו את השרות כדי להתחיל לעבוד אצל מודד פרטי, רשם המנהל האנגלי בפנקסו: "בעל כשרונות ואינטליגנטי מאד."

הכשרון הועיל לו במחתרת, עזר לו לעלות כסולם הפעולות. הוא נלקח בחשבון לתפקידים חשובים. וכשכאה הורשיה לאיש מיוחד לגמרי, שיצטרף לחכים בקאהיר, נסלה הבחירה עליו.

בבוקר אחד, בסתו 1944, עמד חיל בריטי בודד על רציף תחנת הרכבת ברחובות. הוא דמה לכל אנגלי אחר: ילקוט, מקי טורת, ניירות מוכנות לסיעה למצריים. בבית השאיר כמה קטעי-ספרות וקטעי-יומן, שהעידו על אופיו של אליהו בית-צורי: יותר מכל ביוגראפיה: ספר היסטוריה של העם האנגלי מאת אלי הלוי (הוצאת פינג' וויין), מסומן בכמה מקומות; העורב של אדגר אלן פו; שירו המפורסם ביותר של ראדיארד קיפלנג, בתרגום מקורי של בית-צורי עצמו:

אם בסבלנות תוכל צפות עם בוש
או תוך מרמה אמת לא תעקם,
אם לצר את שנאתך תדע כבוש
מבלי גאון ובלי להתחכם...

קטע אחר שקשה לעמוד על מקורו: "בתקופה הקצובה לך ולחייך, חיה — כך שבתקופה נאה זו לא יהיה כל כיבוד או מוס לעצמך או לכל חיים הנוגעים בחייך. בקש את הטוב בכל, ולכשתמצאו — העלהו ממחבואו והנח לו להיות חופשי וגאה. עודד את התכונות הטובות בכל לב..."

ושיר שנראה כיום כמעט נבואי, דרך דרך נתיבה של נתן אלתרמן: נחשי נא לי הדרך (המשך בעמוד 116)

* שנודע לגייס כספים להגנה, הוחרם על-ידי אצ"ל.